

STANISŁAW A. SROKA (Uniwersytet Jagielloński, Kraków)

Studenci z Polski dopuszczeni do prowadzenia zajęć na Uniwersytecie Bolońskim na początku XVI wieku

Zarys treści: Artykuł omawia zachowane w Archiwum Państwowym w Bolonii podania polskich studentów (tzw. *dubia*) o dopuszczenie do prowadzenia zajęć na uniwersytecie w ramach kursów zwanych *lecturae universitatis*. Byli to: Maciej Sieprawski, Walenty ze Starogardu, Mikołaj z Wieliczki, Jakub Marcinus oraz Joannes Polonus. Zajęcia zwane *lecturae* były prowadzone w Bolonii przez ubogich studentów, a zarobione pieniądze miały pokryć koszty uzyskania stopnia doktorskiego.

Content outline: The paper discusses applications of Polish students (the so-called *dubia*) to be allowed to lecture at the university within the frame of courses called *lecturae universitatis*. They were Maciej Sieprawski, Walenty of Starogard, Mikołaj of Wieliczka, Jakub Marcinus and Joannes Polonus. The courses called *lecturae* were run in Bologna by poor students and the money earned by them served to cover the costs of obtaining the doctoral degree.

Słowa kluczowe: Uniwersytet Boloński, polscy lekarze XVI w., *dubia*

Keywords: University of Bologna, Polish physicians of the 16th century, *dubia*

W Archiwum Państwowym w Bolonii (Archivio di Stato di Bologna) znajduje się ciekawa kolekcja zatytułowana *Dispute e ripetizioni di scolari per ottenere lettura d'Università*. Zachowały się w niej pochodzące z lat 1462-1527 podania studentów o dopuszczenie do prowadzenia zajęć na uniwersytecie w ramach jednorocznych kursów zwanych *lecturae universitatis*¹. W zbiorze tym odnajdujemy podania pięciu polskich studentów, wszystkie pochodzące z początku XVI stulecia. W polskiej literaturze naukowej zostały one co prawda już zasygnalizowane, ale bez bliższego ich omówienia, co czasami prowadziło do błędnych tez, utożsamiających owe podania (zwane często od nagłówka *dubiami* – tej formy będą też używał w dalszej części niniejszej pracy) z tezami pracy doktorskiej².

¹ Archivio di Stato di Bologna (dalej cyt.: ASB), *Riformatori dello Studio*, t. 57. Za lekturę tekstu przed drukiem i poczynione uwagi dziękuję prof. Krzysztofowi Ożogowi.

² S. W i n d a k i e w i c z, *Informacja o aktach Uniwersytetu Bolońskiego*, w: *Archiwum do dziejów literatury i oświaty w Polsce*, t. VII, Kraków 1892, s. 143-144; *Laudatio Bononiae. Atti del Convegno storico italo-polacco svoltosi a Bologna dal 26 al 31 maggio 1988 in occasione del Nono Centenario dell'Alma Mater Studiorum*, red. R. C. Lewanski, Varsavia 1990, s. 197-198, 234; J. W i e s i o ł o w s k i, *Młode lata doktora Reszki, burmistrza poznańskiego*, *Kronika Miasta Poznania* 2001, nr 1, s. 24.

Zanim przybliżę sylwetki polskich studentów, których dubia zachowały się w bolońskim archiwum, warto objaśnić dokładniej tę formę zajęć, do której byli angażowani studenci, a mianowicie *lecturae universitatis*. Pojawiły się one w Bolonii w latach trzydziestych XV w. i zostały dokładnie uregulowane przez statuty uniwersyteckie z lat 1432 i 1459³. W statutach z 1432 r. czytamy, że w ciągu roku akademickiego będzie prowadzonych 11 zajęć przez studentów, w tym 6 na dwóch uniwersytetach prawniczych (ultramontanów i citramontanów) oraz 5 na uniwersytecie medyków i artystów. Na uniwersytetach prawniczych podział miał wyglądać w ten sposób, że jednego roku *ultramontani* mieli prowadzić 4 zajęcia, *citramontani* zaś 2, a w następnym roku odwrotnie⁴. Jak wykazała Anuschka De Coster, w ciągu XV w. ta rotacja była w praktyce respektowana, natomiast w stuleciu następnym przewagę zyskali *citramontani*⁵. Pierwotnie nie było żadnego doprecyzowania, jacy studenci mogli zostać dopuszczeni do prowadzenia zajęć dydaktycznych, oprócz stwierdzenia, że mieli być oni *idonei et sufficientes*⁶, dopiero w statutach uniwersyteckich z 1459 r. sformułowano wymóg przedstawienia tzw. *repetitio* (zwanego także *dubium*), czyli krótkiej tezy przygotowanej pod okiem promotora z przedmiotu, którego chciał dany student nauczać⁷. Sam zainteresowany musiał ten przedmiot studiować już wcześniej w Bolonii przez okres przynajmniej jednego roku i nie mógł przystąpić do egzaminów doktorskich przed zakończeniem prowadzonych przez siebie zajęć. Chodziło bowiem o to, że *lecturae universitatis* były przeznaczone dla finalizujących już studia scholarów, którzy jednak byli ubodzy i nie stać ich było na pokrycie nie małych wydatków związanych z uzyskaniem stopnia doktorskiego⁸. O interesujące nas zajęcia nie mogli aplikować mieszczańscy bolońscy, którzy z racji zamieszkania na miejscu mieli ułatwioną sytuację w porównaniu z przybyszami z innych terenów Italii czy z innych krajów. Zajęcia miały być prowadzone jedynie w dni wolne, co powodowało duże perturbacje z frekwencją. Generalnie *lecturae universitatis* pełniły funkcję, mówiąc językiem dzisiejszym, grantu doktorskiego⁹. Student otrzymywał bowiem za prowadzone przez siebie zajęcia wynagrodzenie w wysokości 100 lirów bolońskich (zajęcia z prawa), a od 50 do 100 w wypadku zajęć z innych przedmiotów¹⁰.

³ Statuti delle Università e dei collegi dello Studio Bolognese, red. C. Malagola, Bologna 1888, s. 95-99, 188-193.

⁴ Tamże, s. 96.

⁵ A. De Coster, Foreign and citizen teachers at Bologna University in the 15th and 16th centuries. Statutes, statistics and student teachers, *Annali di storia delle università italiane* 12, 2008, s. 337.

⁶ Statuti delle Università, s. 97.

⁷ Tamże, s. 189; H. S. Matsen, Students "arts" disputations at Bologna around 1500, *Renaissance Quarterly* 47, 1994, nr 3, s. 533-555.

⁸ O kosztach uzyskania doktoratu na średniowiecznym Uniwersytecie Bolońskim zob. S. A. Sroka, Dyplom doktorski Uniwersytetu Bolońskiego z 1472 r., *Studia Źródłoznawcze* 50, 2012, s. 67-69.

⁹ V. Colli, Cattedre minori, lecture universitarie e collegio dei dottori di diritto civile a Bologna nel secolo XV, w: *Sapere e potere: discipline, dispute e professioni nell'Università medieval e moderna. Il caso bolognese a confronto*, t. III, Bologna 1991, s. 138; A. De Coster, Foreign and Citizen Teachers, s. 342.

¹⁰ Tamże, s. 340.

Podobnie jak profesorowie ordynaryjni, wykładający student podlegał tym samym zasadom wynagradzania, tzn. jego końcowe uposażenie bywało pomniejszane o kary za nieodbywanie zajęć¹¹. Student był zobligowany do przystąpienia do egzaminów doktorskich zaraz po ukończeniu kursu; zazwyczaj dochodziło do tego w przeciągu roku od zakończenia zajęć. Aby uniemożliwić wydatkowanie wynagrodzenia za zajęcia na inne cele niż ukończenie studiów, w końcu XV w. zdecydowano, że należne studentowi wynagrodzenie będzie przekazywane nie bezpośrednio do jego rąk, ale do kolegium doktorów, gdzie ów scholar studiował¹².

Zachowane *dubia* mają zazwyczaj postać dosyć formularzową. Warto zauważyć, że oprócz tych sporządzonych w formie rękopiśmiennej, zachowały się także *dubia* drukowane¹³. U góry takiego dokumentu była zazwyczaj podana data dysputy, imię studenta oraz dziedzina, której *dubium* dotyczyło. Niżej pojawiał się tytuł, zaczynający się zazwyczaj od słowa *utrum* (czy...). Część zasadniczą stanowiły konkluzje i dodatki (konkluzje uzupełniające) zwane *corollaria*¹⁴. Na wielu zachowanych egzemplarzach widoczne są także zapiski notariusza uniwersyteckiego o składzie komisji oceniającej, miejscu posiedzenia oraz finalnej decyzji komisji. Odpowiednie zaprezentowanie się studenta podczas trwającej zazwyczaj parę godzin debaty nad jego *dubium* w obecności licznie obecnych profesorów i studentów decydowało prawdopodobnie o tym, czy otrzymywał zgodę na prowadzenie zajęć z danego przedmiotu w następnym roku akademickim¹⁵.

W niniejszym artykule skupiam się na przybliżeniu bolońskich lat tych polskich studentów, których *dubia* zachowały się po dziś dzień. Jest to pięć osób: Maciej Sieprawski, Walenty ze Starogardu, *Joannes Polonus*, *Jacobus Marcinus* i Mikołaj z Wieliczki. Ich późniejsze kariery w Polsce streszczam jedynie na podstawie literatury. Dodatkowo, w Aneksie, podaję przygotowane przez nich *dubia*.

Maciej Sieprawski z Bochni, pomimo że, jako jeden z nielicznych Polaków zrobił błyskotliwą karierę medyczną w Bolonii, nie doczekał się biogramu w Polskim słowniku biograficznym. Wynikło to zapewne z zupełnej nieznajomości tego medyka w polskiej literaturze naukowej. Rys jego biografii nakreślił niegdyś włoski badacz Francesco Aulizio¹⁶. Sieprawski jest zapewne tożsamy z Maciejem synem Andrzeja z Bochni, który w 1495 r. zapisał się na Wydział Sztuk Wyzwolonych Uniwersytetu Krakowskiego¹⁷.

¹¹ S. A. S r o k a, Wynagrodzenia profesorów z Polski na Uniwersytecie Bolońskim w drugiej połowie XV wieku, *Roczniki Historyczne* 83, 2017, s. 175-186.

¹² A. D e C o s t e r, *Foreign and Citizen Teachers*, s. 341.

¹³ A. S o r b e l l i, *Intorno alle prime tesi universitarie a stampa*, *Gutenberg Jahrbuch* 16, 1941, s. 118-125; Z. Z a n a r d i, *Ancora sulle tesi dei lettori dello Studio bolognese: una raccolta sconosciuta del XVI secolo*, *La Bibliofilia* 105, 2003, nr 2, s. 117-125.

¹⁴ M. T e e u w e n, *The Vocabulary of Intellectual Life in the Middle Ages*, Turnhout 2003, s. 343-344.

¹⁵ P. F. G r e n d l e r, *The Universities of the Italian Renaissance*, Baltimore 2002, s. 154.

¹⁶ F. A u l i z i o, *Il polacco Mattias Sepravicus lettore all'Università di Bologna*, w: *Atti del XVIII Congresso Italiano di storia della medicina*, Sanremo 1962, s. 630-642. Profesorowi Markowi D. Kowalskiemu dziękuję za łaskawe wykonanie kserokopii tego artykułu.

¹⁷ *Metryka Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1400-1508*, wyd. A. Gąsiorowski, T. Jurek, I. Skierska, przy współpracy R. Grzesika, Kraków 2004, t. I, s. 528 (nr 95e/30).

Tam uzyskał pięć lat później stopień bakałarza¹⁸. Nie wiemy, gdzie zdobył magisterium. Rychło skierował swoje kroki do Bolonii, gdzie podjął studia medyczne. Zapewne to on jako *Matthias Bologne Polonus medicine scholaris* wystąpił jako jeden ze świadków na egzaminie doktorskim z medycyny Hieronima Maripetri na uniwersytecie w Padwie 21 VIII 1501 r.¹⁹ Na wiosnę 1506 r. pod opieką swojego promotora, profesora Galeotta de Bechadellis, przedstawił *dubium* z medycyny, zawierające konkluzje z filozofii, astronomii, teologii i logiki. Dokument ten miał postać drukowaną, a wyszedł z oficyny Benedetto di Ettore²⁰. Komisja, która zebrała się w zakrystii kościoła Franciszkanów 28 IV 1506 r. pod przewodnictwem rektora Wilhelma Spinelliego, dopuściła Macieja Sieprawskiego do prowadzenia zajęć z astronomii w ramach *lecturae universitatis*²¹. Maciej, jako student bolońskiej wszechnicy, podjął swoje obowiązki pedagogiczne w roku akademickim 1506/1507²², a 17 IV 1508 r. otrzymał za nie wynagrodzenie w wysokości 50 lirów bolońskich. Środki te nie znalazły się fizycznie w jego sakiewce, lecz – jak wcześniej wspomniałem – zostały zgodnie z obowiązującymi wówczas zasadami przekazane do rąk przeora kolegium, co wyraźnie odnotowano w aktach²³. Pieniądze te zapewne pozwoliły mu na szybkie sfinalizowanie egzaminów doktorskich, do czego doszło 23 VI 1508 r. Sieprawski uzyskał wówczas doktorat zarówno z medycyny, jak i filozofii²⁴. Pozostał następnie na uniwersytecie i wykładał logikę, a w latach 1509-1518 chirurgię²⁵. W tym czasie sławnym profesorem chirurgii w bolońskiej wszechnicy był Jakub Berengario da Carpi. Jako wykładowca logiki Sieprawski otrzymywał wynagrodzenie roczne w wysokości 50 lirów bolońskich, natomiast jako specjalista od chirurgii – 100 lirów²⁶. Sieprawski, będąc członkiem społeczności akademickiej, świadczył niekiedy podczas uroczystych promocji doktorskich, zwłaszcza gdy promowano Polaków. Tak było 13 VIII 1516 r., gdy insygnia doktorskie otrzymywał Mikołaj

¹⁸ Najstarsza księga promocji Wydziału Sztuk Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1402-1541, wyd. A. Gąsiorowski, T. Jurek, I. Skierska, Warszawa 2011, s. 263 (nr 1500/18B).

¹⁹ Acta graduum academicorum Gymnasii Patavini ab anno 1501 ad annum 1525, wyd. E. Martellozzo Forin, Padova 1969, nr 69.

²⁰ A. S o r b e l l i, Intorno alle prime tesi, s. 124.

²¹ Zob. Aneks nr 1.

²² I rotuli dei lettori, legisti e artisti dello Studio Bolognese dal 1384 al 1799, wyd. U. Dal-lari, t. I, Bologna 1888, s. 196.

²³ ASB, Riformatori dello Studio, nr 34 (Quartironi degli stipendi), nr 10 (1508), k. 37: *Mathias Polonus pro universitate ad lecture astronomie de anno 1506 pro anno 1507 et pro eo priori collegii lib. 50*.

²⁴ ASB, Studio, nr 217 (Primo libro segreto di medicina-Registri d'atti dei collegi 1504-1575), k. 11; G. B r o n z i n o, Notitia doctorum sive catalogus doctorum qui in collegis philosophiae et medicinae Bononiae laureati fuerunt ab anno 1480 usque ad annum 1800, Milano 1962, s. 10.

²⁵ I rotuli dei lettori, t. I, s. 198, 202, 205, 208, 212, 215; t. II, Bologna 1889, s. 5, 8, 11, 15, 18; G. G. F o r n i, La chirurgia nella Studio di Bologna della origini a tutto secolo XIX, Bologna 1948, s. 81; A. C r i s t i a n i, I lettori di medicina allo Studio di Bologna nei secoli XV e XVI, Bologna 1987, s. 41.

²⁶ ASB, Riformatori dello Studio, nr 34, k. 40-43; ASB, Assunteria di Studio, nr 92 (bez paginacji): *Taxe salariorum dominorum doctorum anni 1509*; ASB, Comune Governo, t. 390 (Libri partitorum, t. XIII), k. 144v.

z Wieliczki, o którym piszę niżej, i on bowiem dostąpił zaszczytu wykładania jako student²⁷. Oprócz działalności uniwersyteckiej Sieprawski poświęcał się praktyce lekarskiej, lecząc w szpitalu zakaźnym św. Hioba. Tam właśnie pod koniec września 1512 r. przeprowadził operację stopy, co potwierdza niezwykle ciekawy pamiętnik prowadzony przez ówczesnego studenta bolońskiego i zapewne kolegę Macieja, Walentego ze Starogardu, określanego w bolońskich aktach przydomkiem *Sninius*, o którym również będzie mowa niżej²⁸. Zatrudnienie w szpitalu zakaźnym św. Hioba wiązało się z potrzebą wsparcia praktykującego tam profesora chirurgii Jakuba de Carpi, który jednak na początku następnego roku został na prośbę papieża Leona X skierowany do Florencji, do tamtejszego szpitala Alessandra Soderiniego. Z tytułu tego dodatkowego zatrudnienia w szpitalu Maciej otrzymywał 100 lirów bolońskich na mocy jednomyślnej decyzji władz komuny miejskiej²⁹. Równocześnie podwyższono mu 30 X 1512 r. uposażenie na uniwersytecie do kwoty 300 lirów rocznie³⁰. Zachowane wykazy wynagrodzeń wykładowców Uniwersytetu Bolońskiego nie potwierdzają jednak tej znaczącej podwyżki. Sieprawski w dalszym ciągu otrzymywał za swoje wykłady 100 lirów rocznie, dopiero w roku 1517 r. zaczęto mu wypłacać 125 lirów rocznie³¹.

Gdy Maciej pracował na Uniwersytecie Bolońskim, przebywało tam wielu studentów z Polski. Sieprawski sprawował nad nimi lekarską kuratelę: odwiedzał ich, dopytywał o stan zdrowia, a gdy chorowali, udzielał im stosownej pomocy. Świadczy o tym korespondencja studentów bolońskich z 1515 r. z prymasem Janem Łaskim³². Jako przykład warto podać, że w liście z 9 II 1515 r. Jan Radziwiłł informował prymasa m.in. o tym, że jego brat Stanisław cierpiał na ból głowy, którą to dolegliwość leczył mu Sieprawski, robiąc *fricationes*, dzięki czemu ból się zmniejszył³³. 25 II 1515 r. sam Maciej napisał list do prymasa z informacją, że do Bolonii dotarła grupa studentów z Polski, którzy przybyli wraz z Maciejem Mojkiem, a wśród nich był bratanek i imiennik Łaskiego³⁴.

²⁷ ASB, Studio, nr 217 (*Liber doctorum Ludovici de Paleotis*), k. 2.

²⁸ J. Wiesiołowski, *Młode lata*, s. 37.

²⁹ ASB, Comune Governo t. 390 (*Libri partitorum*, t. XIV), k. 156v; F. Aulizio, *Il polacco Mattias Sepravicius*, s. 636.

³⁰ ASB, Comune Governo t. 390 (*Libri partitorum*, t. XIV), k. 148: *Item attentis meritis et doctrina magistri Matthie Sepravitii Poloni artium et medicine doctoris conducti ad legendum in hoc studio, in quo legit superior quinquennio et propter quem confluent quamplures scholares de partibus nationis sue, per septem fabas albas et unam nigram eidem magistro Matthie, cuius salarium hactenus fuit librarum centum non privilegiatarum, addiderunt ad predictas centum libras alias libras ducentas non privilegiatas, ita ut de cetero perpetuis futuris temporibus habeat anno quolibet pro salario eius lecture libras trecentas Bononienses*; F. Aulizio, *Il polacco Mattias Sepravicius*, s. 636-637.

³¹ ASB, Riformatori dello Studio 35, nr 1 (1513), k. 1-2; nr 2 (1514), k. 3-6; nr 3 (1515), k. 7-10; nr 4 (1516), k. 11-14; nr 5 (1517), k. 16-19; nr 6 (1518), k. 21-24.

³² W. Pocięcha, *Ze studiów bolońskich Jana Łaskiego, Reformacja w Polsce* 4, 1926, s. 144-152; L. Gładyszewski, *La corrispondenza degli studenti bolognesi con il primate Jan Łaski nel 1515*, w: *Commentationes historicae Almae Matri Studiorum Bononiensi novem saecula feliciter celebranti ab Universitate Iagellonica Cracoviensi oblatæ*, Warszawa-Kraków 1988, s. 134-135.

³³ L. Gładyszewski, *La corrispondenza*, s. 135.

³⁴ Tamże, s. 143.

Władze komuny bolońskiej zezwoliły 11 IX 1517 r. Sieprawskiemu na ośmioletni wyjazd na Węgry w celu leczenia ówczesnego arcybiskupa Kalocsy, Grzegorza Frangepána. W swojej decyzji nie były jednak jednomyślne, w głosowaniu 22 urzędników poparło wyjazd (odało karty białe), 2 zaś było przeciw (odało karty czarne)³⁵. W celu udzielenia pomocy lekarskiej Frangepánowi Maciej miał się udać do miasta określonego w dokumencie mianem *Zatha*, które F. Aulizio identyfikuje z chorwackim Zadarem³⁶. Wiemy, że arcybiskup Kalocsy wywodził się z linii Frangepánów, posiadającej zamek Cetin w Chorwacji, otrzymany z nadania króla Zygmunta Luksemburskiego w 1387 r.³⁷ Być może zatem Maciej Sieprawski w celu kuracji węgierskiego hierarchy udał się właśnie do jego rodzinnego gniazda. Użyta przez bolońskiego skrybę forma *Zatha* może odnosić się do nazwy Cetin, która tak właśnie była zapisywana. Przypuszczenie to potwierdza również fakt, że arcybiskup przebywał w tym okresie w swoim rodzinnym zamku³⁸. Wyjaśnienia wymaga wreszcie, skąd arcybiskup Kalocsy mógł znać Sieprawskiego bądź też kto mu polecił polskiego medyka, wówczas robiącego karierę w Bolonii. Pewne poszlaki wskazują na Krzysztofa Szydłowieckiego, ówczesnego kanclerza koronnego. Pośrednikiem w kontaktach pomiędzy Frangepánem a Szydłowieckim był prepozyt kapituły katedralnej w Kalocsy, Michał Fehérvári, który w 1512 r. reprezentował arcybiskupa w Krakowie podczas zaślubin królewicza Zygmunta z Barbarą Zapolya i przy tej okazji spotkał się z Szydłowieckim, od którego otrzymał list adresowany do Frangepána³⁹. Po powrocie z Węgier w maju 1518 r. Maciej nie wykładał już chirurgii na uniwersytecie, natomiast jest poświadczony jako lekarz wolontariusz w szpitalu zakaźnym św. Hioba⁴⁰. Na tej informacji kończą się zarazem źródła wspominające Sieprawskiego. Być może niebawem umarł.

Kolejny student z Polski, którego podanie o zgodę na prowadzenie zajęć zachowało się w bolońskim archiwum, to Walenty występujący w uniwersyteckich aktach z przydomkiem *Sninius*. To właśnie ten przydomek zaprowadził na naukowe manowce

³⁵ ASB, Senato, Partiti, t. 1, k. 118v: *Item per viginti duas fabas albas et duas nigras domino magistro Matthie Sepravitio Polono conducto ad lecturam chirurgie cum salario librum centum viginti quinque licentiam concesserunt eundi ad curationem egritudinis archiepiscopi Colocensis qui eum per litteras petiit ab ipsis magnificis dominis XLta ex civitate sua Zatha in Illiriis seu Liburnis sita; quam licentiam durare voluerunt spatio octo mensium ab hac presenti die inchoandorum et ut sequitur finiendorum, quo tempore durante punitari non possit neque debeat sed ei salarium suum reservetur et solvi debeat non secus ac silegisset.*

³⁶ F. Aulizio, *Il polacco Mattias Sepravicius*, s. 637-638.

³⁷ P. Engel, *Magyarország világi archontológiája 1301-1457*, t. I, Budapest 1996, s. 290.

³⁸ A Frangepán család oklevéltára, wyd. L. Thallóczy, S. Barabás, t. II, Budapest 1913, nr 316 (*in castro nostro Zatha*).

³⁹ J. Urdardy, *A kalocsai érsekék életrajza (1000-1526)*, Köln 1991, s. 412; tenże, *A kalocsai főszékeskáptalan története a középkorban*, Budapest 1992, s. 56. Zob. też *Acta Tomicianae*, t. III, Kórnik 1853, s. 297.

⁴⁰ ASB, Senato, Partiti, t. I, k. 141v; F. Aulizio, *Il polacco Mattias Sepravicius*, s. 638-639. O szpitalu i działającym przy nim bractwie zob. N. Terpstra, *Lay Confraternities and Civic Religion in Renaissance Bologna*, Cambridge University Press 1995, s. 188-190; M. Fantì, *Confraternite e città a Bologna nel medioevo e nell'età moderna*, Roma 2001, s. 451-467.

wielu badaczy, którzy widzieli tu Walentego ze Żnina⁴¹. Tymczasem pochodził on ze Starogardu na Pomorzu i w 1499 r. wpisał się na studia w Krakowie jako syn Stanisława⁴². Być może zatem ów przydomek *Sninius* nadany mu przez skrybę w Bolonii jest zniekształconą formą imienia jego ojca⁴³. Krótką biografię tego wybitnego później lekarza i burmistrza poznańskiego skreślił Jacek Wiesiołowski, który też skupił swoją uwagę na zachowanym po dziś dzień pamiętniku Walentego, w którym zapisywał on wykonywane przez siebie zabiegi medyczne, i to także w okresie pobytu w Bolonii⁴⁴. Nie wiemy, gdzie Walenty uzyskał magisterium, ale z pewnością udał się potem do Bolonii, gdzie studiował medycynę. Zapewne z przyczyn ekonomicznych postanowił starać się o możliwość rocznego prowadzenia zajęć, co umożliwiłoby mu dokończenie studiów i uzyskanie doktorskiego lauru. W tym celu na wiosnę 1511 r. przedstawił *dubium* z zakresu medycyny i astrologii, które obronił przed komisją profesorską w Niedzielę Palmową 13 kwietnia⁴⁵. Komisja uniwersytecka, która zebrała się na posiedzeniu 28 kwietnia, aby wytypować kandydatów do prowadzenia zajęć typu *lecturae universitatis* na uniwersytecie medyków i artystów, przyznała Walentemu prawo do prowadzenia rocznego kursu z astrologii⁴⁶. W zachowanych rotułach widnieje nazwisko Walentego jako prowadzącego ten kurs w roku akademickim 1511/1512⁴⁷. J. Wiesiołowski wyrażał z jednej strony wątpliwości, czy Walenty podjął wyznaczone mu zajęcia, z drugiej zaś – stwierdzał, że o prowadzeniu przez niego tych zajęć świadczy nota w pamiętniku z maja 1512 r.; Walenty pisze, że zwrócił się o zwiększenie swojego wynagrodzenia⁴⁸. W zachowanych wykazach wynagrodzeń profesorów Uniwersytetu Bolońskiego, które obejmują także prowadzących kursy w ramach *lecturae universitatis*, na próżno szukać imienia Walentego⁴⁹. Wydaje się zatem, że nie dokończył on kursu i z tego powodu nie otrzymał żadnego wynagrodzenia. Wbrew twierdzeniu J. Wiesiołowskiego Walenty ze Starogardu nie uzyskał w Bolonii stopnia doktora, przedstawione *dubium* nie było wszak tezami doktoratu⁵⁰, a jego imienia nie ma w zachowanych księgach promocji doktorskich⁵¹. W latach późniejszych Walenty występował kilkakrotnie w źródłach z tytułem doktora nie tylko medycyny, lecz także prawa kanonicznego⁵². Jeśli faktycznie je uzyskał, musiał

⁴¹ Monumenta Polonorum Boloniensia, Bologna 1964, s. 50; Laudatio Bononiae, s. 442, 497.

⁴² Metryka Uniwersytetu Krakowskiego, t. I, s. 551 (nr 99e/092).

⁴³ Być może określenie to nawiązuje do nazwiska Walentego – np. Świniarski, albowiem *sus* to po łacinie świnia (przymiotnik: *suinius*), a Włosi w tym czasie lubili tego typu językowe eksperymenty. Za tę sugestię dziękuję prof. Krzysztofowi Pawłowskiemu.

⁴⁴ J. Wiesiołowski, Młode lata, s. 22-40.

⁴⁵ Zob. Aneks nr 3.

⁴⁶ ASB, Riformatori dello Studio, 57, k. 323: *Valentino Sninio Polono*.

⁴⁷ I rotuli dei lettori, t. 1, s. 213.

⁴⁸ J. Wiesiołowski, Młode lata, s. 23-24.

⁴⁹ ASB, Riformatori dello Studio 35, k. 1-6.

⁵⁰ J. Wiesiołowski, Młode lata, s. 24.

⁵¹ ASB, Studio, nr 217 (Primo libro segreto di medicina-Registri d'atti dei collegi 1504-1575); G. Bronzino, Notitia doctorum.

⁵² J. Lachs, Kronika lekarzy krakowskich do końca XVI w., w: Archiwum do dziejów literatury i oświaty w Polsce, t. XII, Kraków 1910, s. 121.

to zrobić poza Bolonią, jego imię bowiem nie występuje także w aktach promocji doktorskich z zakresu prawa⁵³.

Wielką wartość naukową posiada zachowany do dzisiaj pamiętnik Walentego, czyli jego osobiste notatki prowadzone na marginesach Almanachu astronomicznego wydanego w oficynie Jana Stoefflera. Pamiętnik ten skrupulatnie opisał J. Wiesiołowski⁵⁴. Dzięki tym notatkom, prowadzonym od stycznia 1512 r., otrzymujemy niezwykle cenne informacje o zabiegach chirurgicznych przeprowadzanych w Bolonii przez Walentego. Pamiętnik ten dowodzi także pośrednio faktu niedokończenia przez Walentego zajęć na uniwersytecie, które miał zlecone w roku akademickim 1511/1512 – od stycznia 1512 r. prowadził już szeroko zakrojoną działalność lekarską głównie w bolońskim szpitalu św. Hioba, gdzie przeprowadzał czasami wyjątkowo trudne zabiegi chirurgiczne. Zapewne w Bolonii zaprzyjaźnił się z biskupem elektem łuckim Pawłem Holszańskim, który zatrzymał się tam na dłuższy pobyt podczas podróży do Rzymu. Walenty został zatem medykiem biskupa łuckiego i pod koniec września 1512 r. udał się razem z nim do Rzymu na obrady V Soboru Laterańskiego⁵⁵. Lekarzem nadwornym Pawła był do 1517 r. Po opuszczeniu biskupiego dworu osiadł w Poznaniu, gdzie zakupił dwie kamienice, co świadczy, że dorobił się sporego majątku. Ożenił się z Anną Reszkówną (od nazwiska żony był potem nazywany Reszką) i stał się poważanym obywatelem miasta Poznania⁵⁶. Był tam m.in. członkiem rady miasta i jedenaście razy burmistrzem. Umarł w 1557 r. w podeszłym wieku⁵⁷.

Równoległe z Walentym prawo do prowadzenia zajęć w ramach *lecturae universitatis* w tym samym roku akademickim 1511/1512 otrzymał niejaki *Joannes Polonus*. Miał uczyć studentów medycyny, a prawo to otrzymał na podstawie przedstawionego *dubium*, zatytułowanego *Utrum inter quatuor humores solus sanguis nutriat*⁵⁸. Przedstawione przez Jana tezy z medycyny były dyskutowane 21 III 1511 r., a odpowiednia komisja profesorska, która zebrała się 28 kwietnia, dopuściła go do prowadzenia zajęć z medycyny⁵⁹. Jan podjął zapewne wykłady, gdyż jego imię odnotowano w rotulach uniwersyteckich, ale (podobnie jak Walenty) zajęć tych nie ukończył, nie otrzymał bowiem za nie żadnego wynagrodzenia⁶⁰. Niestety, owego Jana Polaka nie jestem w stanie zidentyfikować. Trudno go utożsamiać z Janem Kunzą, który otrzymał stopień doktora z medycyny 27 V 1511 r., a którego promotorem był znany boloński profesor Aleksander Achillinus, podobnie jak z Janem Noskowskim,

⁵³ M. T. Guerrini, „Qui voluerit in iure promoveri...”. I dottori in diritto nello Studio di Bologna (1501-1796), Bologna 2005, s. 136-140.

⁵⁴ Biblioteka Jagiellońska w Krakowie, Cim. 5512; J. Wiesiołowski, Młode lata, s. 22-40.

⁵⁵ Tamże, s. 26-28. O Pawle Holszańskim zob. K. R. Prokop, Sylwetki biskupów łuckich, Biały Dunajec – Ostróg 2001, s. 41-44.

⁵⁶ J. Wiesiołowski, Młode lata, s. 31.

⁵⁷ Tamże, s. 32-34; A. Gąsiorowski, Reszka Walenty, w: Polski słownik biograficzny, t. XXXI (1988), s. 133-134.

⁵⁸ Zob. Aneks nr 2.

⁵⁹ ASB, Riformalori dello Studio, 57, k. 323.

⁶⁰ ASB, Riformalori dello Studio 34, k. 42-43; I rotuli dei lettori, t. I, s. 213.

który doktorat z medycyny uzyskał 27 IV 1511 r.⁶¹ – a więc zaledwie dzień przed decyzją o przyznaniu Janowi Polakowi zajęć (Kunza niecały miesiąc później). W zachowanych dubiach nazwiska (przydomek) studentów mają zresztą taką samą formę, jak w innych uniwersyteckich źródłach (głównie w aktach promocji doktorskich). W tym konkretnym przypadku w *dubium* widnieje tylko *Joannes Polonus*, dlatego też trudno go identyfikować ze wspomnianymi Janami.

Trudność z identyfikacją zachodzi także w przypadku studenta określonego jako *Jacobus Marcinus Polonus*. Jego drukowane *dubium* dotyczyło tezy z filozofii: *Utrum omnium corporum sit eadem materia*⁶². Jakub zaprezentował je 30 III 1514 r., a nazajutrz odbyła się nad nią debata. Komisja profesorska na posiedzeniu 23 kwietnia dopuściła Jakuba do prowadzenia zajęć z zakresu filozofii w najbliższym roku akademickim, z zastrzeżeniem jednak, że przyprowadzi świadków, którzy zaświadczą o jego ubóstwie, albowiem, zapewne na krótko, opuścił on wówczas Bolonię⁶³. Warunku tego Jakub dopełnił 12 VII 1514 r., a świadkowie potwierdzili jego mizerny status materialny⁶⁴. W ten sposób zostały spełnione wszystkie wymogi i Jakub podjął swoje dydaktyczne obowiązki, za co otrzymał 10 X 1515 r. wynagrodzenie w wysokości 100 lirów⁶⁵. Środki te wpłynęły bezpośrednio do przeora kolegium i miały stanowić pokrycie kosztów sfinalizowania egzaminów i promocji doktorskiej. Sam zainteresowany już 2 X 1515 r. uzyskał doktorat⁶⁶. Nie wiemy nic o dalszych losach Jakuba, co właściwie uniemożliwia jego identyfikację.

Kolejnym studentem z Polski, który został dopuszczony do prowadzenia zajęć w Uniwersytecie Bolońskim, był Mikołaj z Wieliczki. Doczekał się on kilku opracowań biograficznych⁶⁷. Zanim Mikołaj znalazł się w Bolonii, odbył studia w Krakowie, gdzie w 1503 r. wpisał się do uniwersyteckiej metryki jako syn Wojciecha z Wieliczki. Stopień bakałarza uzyskał w 1508 r., a magistra – pięć lat później⁶⁸. W Bolonii, finansowany przez Macieja z Miechowa, podjął studia na uniwersytecie medyków i artystów. W marcu 1515 r. przedstawił przed gronem profesorskim

⁶¹ ASB, Studio, nr 217 (Primo libro segreto di medicina-Registri d'atti dei collegi 1504-1575), k. 17v, 18; G. Bronzino, Notitia doctorum, s. 12; H. S. Matsen, Alessandro Achillini (1463-1512) and His Doctrine of "Universals" and "Transcendentals". A Study in Renaissance Ockhamism, London 1974, s. 24-25.

⁶² Zob. Aneks nr 4.

⁶³ ASB, Riformatori dello Studio 57, k. 353-353v.

⁶⁴ Tamże, k. 353v. Warto zauważyć, że Jakub w swoim *dubium* określił się mianem *inter scholares artium et medicine minimus*. Chyba nie był znów aż tak biedny, skoro stać go było na przedstawienie drukowanego *dubium*, co pociągało dodatkowe koszty.

⁶⁵ ASB, Riformatori dello Studio 35, k. 9: *Jacobus Marcinus Polonus pro universitate ad lecturam philosophiae de anno 1514 pro anno 1515 et pro eo priori collegii lib. 100*; I rotuli dei lettori, t. II, s. 9.

⁶⁶ ASB, Studio, nr 217 (Primo libro segreto di medicina-Registri d'atti dei collegi 1504-1575), k. 25; S. Windakiewicz, Informacyja o aktach, s. 140.

⁶⁷ M. Skulimowski, Mikołaj z Wieliczki, lekarz i uczoney polskiego Renesansu (1489-1559), Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 4, 1959, s. 621-631; L. Hajdukiewicz, Mikołaj z Wieliczki, w: Polski słownik biograficzny, t. XXI (1976), s. 147-149; Z. Pietrzyk, Poczet rektorów Uniwersytetu Jagiellońskiego 1400-2000, Kraków 2000, s. 134.

⁶⁸ Metryka Uniwersytetu Krakowskiego, t. I, s. 600 (nr 1503e/220); Najstarsza księga promocji, s. 274 (nr 1508/24B), 279 (nr 1513/10M).

swoje *dubium* z kwestią: *Utrum complexio temperata sit longioris vite complexione distemperata*⁶⁹. Na podstawie decyzji komisji profesorskiej, która odbyła posiedzenie 29 IV 1515 r. w zakrystii kościoła Franciszkanów, Mikołaj został dopuszczony do wykładów z medycyny w ramach *lecturae universitatis* i podjął je już jesienią tego roku⁷⁰. Dnia 10 VII 1516 r. otrzymał wynagrodzenie za zajęcia w wysokości 100 lirów, przekazane bezpośrednio przeorowi kolegium⁷¹. Mikołaj był wyjątkowo zdyscyplinowanym studentem, albowiem zaraz po zakończeniu zajęć przystąpił do egzaminów doktorskich. Stało się to 13 VIII 1516 r. Niewątpliwie było to możliwe dzięki otrzymanemu w lipcu wynagrodzeniu. W aktach uniwersyteckich zapisano, że nowy doktor był magistrem sztuk wyzwolonych Uniwersytetu Krakowskiego⁷². Mikołaj miał trzech promotorów w osobach profesorów Leonellusa de Victoriis, Ludwika de Leontibus i Panfilusa de Montis, z których pierwszy wręczył mu insygnia doktorskie. Świadcami uroczystości byli głównie Polacy, którzy wówczas bądź byli profesorami, bądź studiowali w murach bolońskiego uniwersytetu: wspomniany Maciej Sieprawski, Piotr Wedelicjusz z Obornik i Jan Solfa z Miśni (doktorzy filozofii i medycyny), a także Maciej Auctus z Krakowa, Jakub z Kleparza i Wojciech z Grodziska (studenci medycyny). Nim Mikołaj powrócił do Polski, odwiedził jeszcze (wraz z Piotrem Wedelicjuszem) w 1517 r. Rzym, gdzie obaj wpisali się do księgi bractwa S. Spirito in Saxia⁷³. W ojczyźnie Mikołaj zrobił błyskotliwą karierę na krakowskiej wszechnicy, której został profesorem (był dziekanem Wydziału Medycyny oraz kilkakrotnie rektorem)⁷⁴, ale poświęcał się także praktyce lekarskiej (leczył hierarchów kościelnych, magnatów, profesorów Uniwersytetu oraz krakowskich mieszczan)⁷⁵. Wszedł także w posiadanie paru beneficjów (m.in. kanonii kolegiackich w Pułtusku i w Kielcach oraz plebanii w Głogoczowie). Umarł w Krakowie w 1559 r.⁷⁶

Pora na krótkie podsumowanie niniejszych rozważań. W latach trzydziestych XV w. na Uniwersytecie Bolońskim wprowadzono nową formę dydaktyki, tzw. *lecturae universitatis*. Były to jednoroczne zajęcia prowadzone przez ubogich studentów, których nie było stać na sfinalizowanie nauki i uzyskanie stopnia doktora, traktowane zatem były jako pewna forma wsparcia. Od drugiej połowy XV w. studenci, którzy chcieli prowadzić takie zajęcia, musieli przedstawić przed komisją profesorską tzw. *dubium*, czyli tezy z przedmiotu, którego zamierzali nauczać. W archiwum w Bolonii zachowało się pięć takich tekstów przygotowanych przez Polaków. Wszystkie

⁶⁹ Zob. Aneks, nr 5.

⁷⁰ ASB, Riformalori dello Studio, 57, k. 365; I rotuli dei lettori, t. 2, s. 12.

⁷¹ ASB, Riformalori dello Studio 35, k. 12.

⁷² ASB, Studio, t. 217 (Liber doctorum Ludovici de Paleotis), k. 2: *Die XIII Augusti 1516 fuit doctoratus in medicinis magister Nicolaus Polonus* [skryba wpięrow wpisał *Alemanus*, ale potem przekreślił i nadpisał: *Polonus*] *de Vieliczka artium liberalium Studii Crachoviensis magister*.

⁷³ H. B a r y c z, Polacy na studiach w Rzymie w epoce Odrodzenia (1440-1600), Kraków 1938, s. 90.

⁷⁴ Z. P i e t r z y k, Poczci rektorów, s. 134.

⁷⁵ H. B a r y c z, Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego w epoce humanizmu, Kraków 1935, s. 231; L. H a j d u k i e w i c z, Mikołaj z Wieliczki, s. 149.

⁷⁶ Tamże, s. 149; Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu, cz. I, z. 4, Wrocław 1986, s. 749.

pochodzą z początku XVI w., a ich autorzy studiowali medycynę. Niektórzy z nich zrobili później znakomite kariery (Maciej Sieprauski, Walenty ze Starogardu, Mikołaj z Wieliczki), o niektórych wiemy zaś niewiele (*Jacobus Martinus, Joannes Polonus*).

ANEKS

Przy edycji poniższych dubiów wykorzystano opracowany przez A. Wolffa, Projekt instrukcji wydawniczej dla pisanych źródeł historycznych do połowy XVI wieku, *Studia Źródłoznawcze* 1, 1957, s. 155-181. Za filologiczne sprawdzenie tekstów dziękuję Panom Profesorom Krzysztofowi Pawłowskiemu i Markowi Hermannowi.

1. *Dubium Macieja Sieprauskiego z Bochni.*

Or. (druk): ASB, Riformatori dello Studio, 57: Dispute e ripetizioni di scolari per ottenere letture d'università, k. 230. – Wyd. fragmentu początkowego: G. Bronzino, I Polacchi laureati a Bologna in filosofia e in medicina (1490-1789), w: Laudatio Bononiae. Atti del Convegno storico italo-polacco svoltosi a Bologna dal 26 al 31 maggio 1988 in occasione del Nono Centenario dell'Alma Mater Studiorum, Varsavia 1990, s. 197-198. – Podobizna: R. C. Lewański, Scolari, dottori e lettori Polacchi all'Università delle arti liberali e di medicina (indirizzo medicina) a Bologna, w: Laudatio Bononiae, s. 240.

[*Nad tekstem współczesną ręką:*] Magister Matthias Sepraucius Bochnensis presentavit ipsas conclusiones mihi Johanni Andree notario dominorum reformatorum sub die 30 Martii MDVI. Medicina. Philosophia. Astronomia. Theologia. Logica.

Servata laudabili huius inclity Bononiensis gymnasii consuetudine nec non et impetrata licentia a magnifico rectore artistarum et medicorum, domino Guilielmo de Spinellis Mutinensi, Mathias Sepraucius Bochnensis Polonus artium et medicine scholasticus sub eximio artium et medicine doctore magistro Galeotto de Bechadellis Bononiensi subscriptas conclusiones disputaturus est die Iovis secunda Aprilis post pulsum campane sancti Petri loco consueto. Quare rogat dominationes doctorum et scholasticorum ad eum decorandum interesse non dedignentur.

Dubium medicinale. Utrum digestionis diminutio caloris tantum debilitate fiat.

Prima conclusio. Diminutam digestionem non solum ex defectu caloris naturalis evenire tenemus.

Secunda conclusio. Materia furiosa alteratione sola indiget in sui remotione.

Tertia conclusio. Motus cordis et arteriarum generant per fricationem earum calorem innatum et similiter eventant ipsum.

Correlarium. Ex motu earumdem generatur spiritus animalis deferens substantiam anime.

Quarta conclusio. Morbum, quem vulgus Gallicum appellat, nos dolorem frangitivum vocitamus.

Correlarium. Ad dolorem frangitivum sequi fedam schabiem similem aldemenul admittimus.

Quinta conclusio. Balneis magis quam alio curationis genere hoc genus morbi removetur.

Conclusiones philosophice

Prima conclusio. Opinio Anaxagorae de principiis rerum naturalium magis veritati theologicae allucinatur, quam aliorum philosophorum.

Secunda conclusio. Ordinem doctrine alium a via doctrine esse dicimus.

Conclusiones astronomice

Prima conclusio. Motus proprius planetarum est ab occidente in orientem.

Secunda conclusio. Quamvis de intentione Auerrois sit, que non dentur epyclicli et eccentrici, pro salvatione eorum accidentium, que in corporibus celestibus singulariter [...] ⁷⁷ tamen eos dari tenemus.

Conclusiones theologicales

Prima conclusio. Anima Christi est nobilior anima Jude quoad essentialia.

Secunda conclusio. Ens primum est obiectum intellectus possibilis.

Conclusio logicalis

Prima conclusio. Relatio rationis est subiectum scientie logices.

Partem negativam dubii tenemus.

[*Pod tekstem współczesną ręką:*]

Die 28 Aprilis MDVI in sacristia fratrum minorum sancti Francisci:

magnificus d. Guilielmus Spinellus rector

d. capellanus et vicesgerens reverendissimi d. locumtenentis

illustrissimus d. Constantius Bentivolus,

d. Joannes de Marsiliis,

reformatores

Hieronimus de Ludoviciis

Contulerunt lecturam astronomie domino magistro Matthie Sepraucio Bochnensi

Polono suprascripto.

2. *Dubium Jana z Polski.*

Or. (rękopis): ASB, Riformatori dello Studio, 57: Dispute e ripetizioni di scolari per ottenere letture d'università, k. 324. – Podobizna: R. C. Lewański, Scolari, s. 242.

Magistri Joannis Poloni. Medicina. Disputavit die Veneris 21 Martii 1511.

Johannes Polonus

Dubium: Utrum inter quatuor humores solus sanguis nutriat.

I conclusio. Quatuor humores in epate simul tempore generantur.

II conclusio. Causa efficiens melancolie hipostasive est calor temperatus.

III conclusio. Sanguis specie distinguitur ab aliis tribus humoribus.

IIII conclusio. Sanguis nutrit membra nostri corporis, alii tres humores connutrient.

V conclusio. In sanguine nutrituro membra flegmaticarum complexionum oportet notam esse flegmatis partem.

VI conclusio. Colera rubea cum sanguine penetrat in venas causa necessitatis et iuvamenti.

VII conclusio. Melancolia cum sanguine nutrit ossa et huiusmodi.

⁷⁷ Brak jednego wyrazu wskutek złego odbicia czcionki drukarskiej.

VIII conclusio. Necessè est humores nutrituros membra transire per secundas humiditates.

Impertinens. Secundum singularis durabilitatem sunt tria principia: cor, cerebrum et epar.

Dubii pars negativa sustentabitur.

3. *Dubium Walentego ze Starogardu.*

Or. (rękopis): ASB, Riformatori dello Studio, 57: Dispute e ripetizioni di scolari per ottenere letture d'università, k. 326. – Podobizna: R. C. Lewański, Scolari, s. 241.

Magistri Valentini Sninii Poloni. Medicina et astrologia. Disputate die dominico Palmarum.

Primum dubium. Utrum febris ethica in nobis causetur non precedente alia egritudine.

Prima conclusio. Febris ethica est egritudo facta et non fiens.

2a conclusio. Febris ethica causatur in esse per calefactum esse sui subiecti.

3a conclusio. Tres sunt species ethice.

4a conclusio. Prima species ethice ex duabus immediatis precedentibus conclusionibus tenet medium.

5a conclusio. Tercia species est facilis cognitionis et impossibilis curacionis.

6a conclusio. Secunda species ethice ex duabus immediatis precedentibus conclusionibus tenet medium.

7a conclusio. Et si omnes alie species febrium ex cordis ratione causentur.

8a conclusio. Ethica febris maxime in cordis substantia figitur.

Pars affirmativa dubii est vera.

2m dubium. Utrum corpora celestia in suis motibus causent sonum.

Prima conclusio. Licet corpora celestia sint corpora magna et solida, tamen ex motibus eorum aliquem aeris tremorem causari non concedimus.

Corelarium. Aeris impulsionem aliquam et eiusdem percussionem a corporibus celestibus causari non concedimus.

2a conclusio. Quod unus orbis violenter rapiat alium, non concedimus.

Corelarium. Raptum unius orbis per alium non tenemus.

Pars negativa dubii est vera.

Impetrata licencia a magnifico rectore utriusque universitatis artistarum et medicorum Augustino de Caula Mutinensi, magister Valentinus Sninius Polonus artium ac medicinae chirurgieque scholasticus disputaturus est suprascriptas conclusiones sub opulentissimo arcium ac medicine doctore magistro Galeatto de Bicadellis die dominica, que erit XII Aprilis, hora XVIII. Quare etc.

4. *Dubium Jakuba Marcina.*

Or. (druk): ASB, Riformatori dello Studio, 57: Dispute e ripetizioni di scolari per ottenere letture d'università, k. 354.

[*Nad tekstem ręką współczesną:*] Magistri Jacobi Marcini Poloni. Philosophia. Presentate die XXX Martii 1514 et disputate die sequenti, qui fuit dies Veneris sacri.

Impetrata prius licentia a magnifico domino Stephano Strucio de Parma artistarum et medicorum Alme universitatis Bononiensis rectore dignissimo, Jacobus Marcinus Polonus inter scholares artium et medicine minimus infrascriptum dubium cum suis conclusionibus et correlariis sub excellentissimo artium et medicine doctore magistro Galeoto de Bicaellis sustinere conabitur.

Dubium philosophicum. Utrum omnium corporum sit eadem materia.

Prima conclusio. Celum de sui quiditate non est simplex actus.

I. correlarium. Potentia et actus constituunt celi essentiam.

II. correlarium. Potentiam inclusam in celi substantia precedere actum suum non concedimus.

III. correlarium. Forma celi non seperatur nec est seperabilis a propria materia.

Secunda conclusio. Materia per sui essentiam respicit formam substantialem corruptibilem et incorruptibilem.

Primum corelarium. Essentia forme immediate precedit essentiam materie.

Tertia conclusio. Materia omnium corporum generabilium et corruptibilium est pura potentia.

Quarta conclusio. Cessante motu celi cessabit generatio et corruptio in istis inferioribus.

I. corelarium. Corpora celestia motu, lumine et influencia in hec inferiora agunt.

II. corelarium. Celum ad mixti generationem active concurrat.

Corelarium responsum. Pars negativa dubii premissi est vera.

Metaphisicum impertinens. Metaphisica subalternat sibi scientiam naturalem.

Theologicum impertinens. Ex nihilo aliquid creare est Deo possibile.

Astrologia impertinentia super motum primi mobilis. Seclusa via magistri Joannis de Monte Regio inter unum domicilium et alterum semper sunt triginta gradus intermedii non tamen zodiaci. Primum domicilium semper nonum trino, decimum quarto, undecimum sextili aspectu fovet. Motus figure celestis secundum viam Joannis Regiomontani non est primi mobilis, nec a primo mobili regulatur, nec est uniformis super equinoctialem.

Impertinentia astrologica iudicialia

Et si pluribus nascentibus idem luminare eclipsetur sub simili gradu, non tamen secundum equale tempus in his omnibus effectus producet. Ex hora nativitatis super corporis compositionem et dispositiones nihil distincte cognoscitur. Et si vite periodus annorum Alchocoden claudatur ex directione tamen hyleg ad interfectores vita nati abscinditur.

Medicinale impertinens

Epar esse calide et humide complexionis concedimus.

5. Dubium Mikołaja z Wieliczki.

Or. (rękopis): ASB, Riformatori dello Studio, 57: Dispute e ripetizioni di scolari per ottenere letture d'università, k. 364. – Podobizna: R. C. Lewański, Scolari, s. 243.

Magistri Nicolai Velicini Poloni. Medicina. Presentate die 8, disperate 11 Martii 1515.

Dubium medicinale. Utrum complexio temperata sit longioris vite complexione distemperata.

Conclusio prima. Cum maiori mensura caliditatis et humiditatis non stat vite longitudo.
 Corelarium 1. Maior caliditas in corpore humano non arguit digestionis perfeccionem.
 Corelarium 2. Multitudo humidi tantum aut calidi tantum aut calidi et humidi simul non arguit vite longitudinem.

Conclusio secunda. Proporcionabilitatem calidi ad humidum et humidi ad calidum esse causam longitudinis vite tenemus.

Corelarium 1. Perfeccio et virtutis augmentacio non sequitur sanguinis augmentum.
 Conclusio tertia. Cuius cordis complexio est temperate, eius vitam longeviore[m] esse concedimus.

Corelarium 1. Maiorem ac intensiorem equalitatem qualitat[um] activarum tantum et passivarum tamen atque activarum et passivarum simul in corde temperati quam distemperati fore concedimus.

Conclusio quarta. Mors naturalior advenit corpori temperato, quam distemperato.

Corelarium 1. Si contingit mortem temperati comparari morti distemperati, mortem temperati suaviorem esse quam distemperati concedimus.

Conclusio reversiva

Partem affirmativam dubii premissi tenemus.

Impertinens philosophicum

Materia omnium generabilium et corruptibilium est pura potencia.

Impertinens astronomicum

Zona media inter tropicos inclusa et equatori supposita excessiva caliditate redditur inhabitabilis.

Impertinens astrologicum

Ex figura conceptionis cercius sit iudicium de sexu et complexione nati, quam ex figura nativitatis.

Impertinens logicum

Quod non est, non contingit scire.

[*Inna ręką*:] Nicolaus Velicinus Polonus pro die dominica sustentabit.

BIBLIOGRAFIA

- Aulizio F., Il polacco Mattias Sepravicius lettore all'Università di Bologna, w: Atti del XVIII Congresso Italiano di storia della medicina, Sanremo 1962.
 Barycz H., Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego w epoce humanizmu, Kraków 1935.
 Barycz H., Polacy na studiach w Rzymie w epoce Odrodzenia (1440-1600), Kraków 1938.
 Bronzino G., Notitia doctorum sive catalogus doctorum qui in collegis philosophiae et medicinae Bononiae laureati fuerunt ab anno 1480 usque ad annum 1800, Milano 1962.
 Colli V., Cattedre minori, letture universitarie e collegio dei dottori di diritto civile a Bologna nel secolo XV, w: Sapere e potere: discipline, dispute e professioni nell'Università medieval e moderna. Il caso bolognese a confronto, t. III, Bologna 1991.
 Cristiani A., I lettori di medicina allo Studio di Bologna nei secoli XV e XVI, Bologna 1987.

- De Coster A., Foreign and citizen teachers at Bologna University in the 15th and 16th centuries. Statutes, statistics and student teachers, *Annali di storia delle università italiane* 12, 2008.
- Engel P., Magyarország világi archontológiája 1301-1457, t. I, Budapest 1996.
- Fanti M., Confraternite e città a Bologna nel medioevo e nell'età moderna, Roma 2001.
- Forni G. G., La chirurgia nella Studio di Bologna della origini a tutto secolo XIX, Bologna 1948.
- Gąsiorowski A., Reszka Walenty, w: *Polski słownik biograficzny*, t. XXXI (1988).
- Gładyszewski L., La corrispondenza degli studenti bolognesi con il primate Jan Łaski nel 1515, w: *Commentationes historicae Almae Matri Studiorum Bononiensi novem saecula feliciter celebranti ab Universitate Iagellonica Cracoviensi oblatae*, Warszawa-Kraków 1988.
- Grendler P. F., *The Universities of the Italian Renaissance*, Baltimore 2002.
- Guerrini M. T., „Qui voluerit in iure promoveri...”. I dottori in diritto nello Studio di Bologna (1501-1796), Bologna 2005.
- Hajdukiewicz L., Mikołaj z Wieliczki, w: *Polski słownik biograficzny*, t. XXI (1976).
- Lachs J., Kronika lekarzy krakowskich do końca XVI w., w: *Archiwum do dziejów literatury i oświaty w Polsce*, t. XII, Kraków 1910.
- Laudatio Bononiae. Atti del Convegno storico italo-polacco svoltosi a Bologna dal 26 al 31 maggio 1988 in occasione del Nono Centenario dell'Alma Mater Studiorum, red. R. C. Lewanski, Varsavia 1990.
- Matsen H. S., Alessandro Achillini (1463-1512) and His Doctrine of “Universals” and “Transcendentals”. A Study in Renaissance Ockhamism, London 1974.
- Matsen H. S., Students “arts” disputations at Bologna around 1500, *Renaissance Quarterly* 47, 1994, nr 3.
- Pietrzyk Z., Poczec rektorów Uniwersytetu Jagiellońskiego 1400-2000, Kraków 2000.
- Pociecha W., Ze studiów bolońskich Jana Łaskiego, *Reformacja w Polsce* 4, 1926.
- Prokop K. R., Sylwetki biskupów łuckich, Biały Dunajec – Ostróg 2001.
- Skulimowski M., Mikołaj z Wieliczki, lekarz i uczony polskiego Renesansu (1489-1559), *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki* 4, 1959.
- Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. I, z. 4, Wrocław 1986.
- Sorbelli A., *Intorno alle prime tesi universitarie a stampa*, *Guttenberg Jahrbuch* 16, 1941.
- Sroka S. A., Dyplom doktorski Uniwersytetu Bolońskiego z 1472 r., *Studia Źródłoznawcze* 50, 2012.
- Sroka S. A., Wynagrodzenia profesorów z Polski na Uniwersytecie Bolońskim w drugiej połowie XV wieku, *Roczniki Historyczne* 83, 2017.
- Teeuwen M., *The Vocabulary of Intellectual Life in the Middle Ages*, Turnhout 2003.
- Terpstra N., *Lay Confraternities and Civic Religion in Renaissance Bologna*, Cambridge University Press 1995.
- Udvardy J., *A kalocsai érsekek életrajza (1000-1526)*, Köln 1991.
- Udvardy J., *A kalocsai főszékeskáptalan története a középkorban*, Budapest 1992.
- Wiesiołowski J., *Młode lata doktora Reszki, burmistrza poznańskiego*, *Kronika Miasta Poznania* 2001, nr 1.
- Windakiewicz S., Informacja o aktach Uniwersytetu Bolońskiego, w: *Archiwum do dziejów literatury i oświaty w Polsce*, t. VII, Kraków 1892.
- Zanardi Z., Ancora sulle tesi dei lettori dello Studio bolognese: una raccolta sconosciuta del XVI secolo, *La Bibliofilia* 105, 2003, nr 2.

**Students from Poland allowed to lecture at the University of Bologna
at the beginning of the 16th century**

Summary

The State Archive in Bologna (Archivio di Stato di Bologna) houses a collection entitled *Dispute e ripetizioni di scolari per ottenere lettura d'Università*. It contains applications of Polish students from the years 1462-1527, requesting to be allowed to lecture at the university within the frame of one-year courses called *lecturae universitatis*. These were annual courses run by poor students who could not afford to complete their studies and receive the doctoral degree, so it was a kind of financial support to them. From the second half of the 15th century those students, who wanted to run such courses, had to present to the commission of professors the so-called *dubium*, i.e. theses from the subject which they intended to teach. The archive in Bologna has five such texts prepared by Poles. All of them come from the beginning of the 16th century and their authors studied medicine. Some of them later made successful careers (Maciej Sieprawski, Walenty of Starogard, Mikołaj of Wieliczka), while little is known about the others (Jakub *Marcinus*, *Joannes Polonus*). The surviving *dubia* of Polish students are published in the appendix to the present paper.

Translated by Rafał T. Prinke